

Documents per al coneixement dels inicis del “Teatro de Inca” (1913-1916)

XIV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Gabriel Pieras Salom

---

1. Introducció

Amb aquest treball d'investigació sobre la inauguració de l'actual Teatre Principal a l'any 1914, intentaré donar a conèixer, a partir del recull d'una nombrosa documentació, com va néixer, com es va desenvolupar, quines foren les persones inqueres que s'hi posaren al davant, qui fou l'arquitecte, plànols i fins i tot els propietaris de les llotges i de les butaques. Per Inca suposà un avanç molt important, ja que amb aquesta inauguració s'iniciava un llarg camí quant a oci i cultura, tant teatral com musical, com a sala de cinema o com a lloc de reunió, conferències i festes. El conegut en el seu moment amb el nom de “Teatro de Inca” dóna pas a altres llocs d'oci i divertiment. Mitjançant totes les activitats que s'hi duïen a terme, Inca augmentà la seva cultura a nivell col·lectiu. És, sens dubte, una gran passa cap endavant i un lloc emblemàtic i que donava lluentor i color a la vida social inquera.

Gràcies a la premsa de mestre Miquel Duran i Saurina, podrem saber molts de detalls. La primera nota que vaig conèixer del “Teatro de Inca” fou a l'obra *Inca y su término. Iniciación a la Geohistoria del municipio* del llicenciat en Història Bartomeu Barceló Pons, publicat durant el primer semestre de l'any 1958 al setmanari *Ciudad* i també editat un fullet, amb el mateix nom, a la Imprenta Politécnica de Palma de Mallorca, també l'any 1958, hi podem trobar a la pàgina 16 allò que segueix:

“...La vida urbana en el siglo XX progresa rapidamente. En 1898 se instalaba el alumbrado de gas y pocos años después la electricidad iluminaba las calles y plazas de Inca. En 1903 se crea el primer club de fútbol que usa para sus actuaciones un campo instalado en lo que hoy ocupa el Cuartel de Infantería. Con este comentario es recibido en Inca este deporte que tanto auge ha tenido después; ‘És, sens dubte, un entreteniment higiènic i que reuneix moltes condicions per que quan ha acabat una partida està en disposició

de pegar una roegada a una panada (El Hogar)...’ En 1914 se inaugura el Teatro con la adquisición de una máquina de proyección ‘Gaumont’, que costó 8.000 pesetas, proyectándose la película Cabiria, cuyo tema eran las Guerras Púnicas...”

Fou la meua primera informació i, a partir d’aquesta, em va pegar la curolla de la investigació més fonda tant llegint premsa antiga local (*Es Ca d’Inca*, *Ca-Nostra* i *La Veu d’Inca*) com investigant a la documentació treta de l’arxiu familiar de ca n’Amer i passat a les meves mans gràcies al Sr. Joan Ferrà, qui, desinteressadament, em féu aquest important regal a mi i al meu fill Miquel. Dins aquesta paperassa hi havia molta part de la història del naixement de l’actual Teatre Principal.

2. Notícies del Teatre d’Inca aparegudes a la premsa local¹

ES CA D’INCA. Núm. 22, de 2 d’agost de 1903.

“Fa vuit dies que funciona un cinematógrafo instal·lat al teatre de ‘El Círculo’. Se veu molt concorregut pel públic que aplaudeix els diversos quadres i vistes. Fan riure per ses butxaques es nom de ‘matograco’, ‘astolgafo’, etc. Amb que qualifiquen alguns dit espectacle.”

CA-NOSTRA. Núm. 11, de 14 de desembre de 1907.

“A la Plaça de l’Església, damunt el trast que era l’antic hospital, s’està pujant un gran buc de fusta per instal·lar-hi un cinematògraf que començarà les funcions demà diumenge. Convindrà anar-hi a veure que mos duen de bo.”

CA-NOSTRA. Núm. 13, de 28 de desembre de 1907.

“Hem estat tres vegades a veure el Cinematògraf establert a la Plaça de l’Església. En la primera se donaren dues pel·lícules que no mos agradaren gens per la seva moralitat. Prova de que produïa efectes incentius a la concurrència eren les expressions llicencioses que sentírem amollaven no pocs espectadors. Les altres dues vegades que hi anàrem no vérem res que mos desagradàs en quant a moralitat.”

CA-NOSTRA. Núm. 17, de 25 de gener de 1908.

“Amb gust volem fer constar que el cine que està establert vora l’església no dóna funcions en motiu de trobar-nos en temps de Missió. Sols dilluns i dijous en dóna algunes després d’haver sortit dels actes religiosos.”

CA-NOSTRA. Núm. 23, de 7 de març de 1908.

“Solemne ha estat l’oració de les Coranta Hores celebrades a la Parròquia durant els ‘darrers dies’. Vertaderament hem gaudit el plaer de l’esperit sentint l’eloqüència de l’oratòria de Mossèn Francesc Sitjar i les harmonies del cant religiós: suau, tranquil i devot que caracteritza la música que en bona hora s’ha introduïda a l’església, fent desaparèixer aquelles composicions renoueres que res deien a l’ànima cristiana.

Una nota desagradable ha torbat la sumptuositat de tals funcions que ha estada molt comentada. Durant alguns sermons l’orgue del Cine ran del temple reclamava espectadors, veient-se l’orador sagrat que notablement s’esforçava per no distreure-se i apagar les veus de l’orgue renouer.

Hem sentides dures qualificacions quantre el Sr. Empresari i el Sr. Batlle que ha permès aquesta desatenció envers el culte catòlic i els inquers que encara formam una gran multitud a qui mos agraden els olors d’encens.”

CA-NOSTRA. Núm. 24, de 14 de març de 1908.

“I va de cines. En el Círcol d’Obrers Catòlics d’Inca se preparen per instal·lar-ne un dins poc temps en el ‘Saló del Teatre’.”

CA-NOSTRA. Núm. 25, de 21 de març de 1908.

“Sortint del sermó:

- Vaja un sermó que ha deixat caure el Pare Coremer.
- Sí, i tirava a ferir.
- Però mira, que és una bona recreu això de que tot d’una que diu per lo senyal...nyoooc....nyoooc dels orgues del ‘diplomatoigràfic’.
- Això no és tenir vergonya. Bona li has dita, ‘diplomatoigràfic’.
- Aquí si que hi ha tolerància de cultes...
- Deus voler dir, tolerància d’orgues.
- És lo mateix.
- En a què! Ara que en posaran un en el Círcol d’Obrers no hi tornaré pus al ‘diplomatoigràfic’.
- O encara hi vas? Tu si que no tens alatxa a la teva cara, engreixar a qui desbarata el culte catòlic.
- Bona nit, Francinaina.
- A reveure Margalida i, no hi tornis pus.”

CA-NOSTRA. Núm. 27, de 4 d’abril de 1908.

“Dijous s’estrenà el cine del Círcol d’Obrers Catòlics. Sols hi tengueren entrada les persones invitades.”

CA-NOSTRA. Núm. 219, de 31 de desembre de 1912.

“Un teatre de Col·legi.

Hem assistit a la inauguració del teatre del ‘Centre de Joventut Catòlica’, centre iniciat pels antics alumnes del col·legi dels Germans de les Escoles Cristianes. A una sala espaiosa on hi caben 400 persones, s’ha construït el teatre, que és una monada usant un terme vulgar. Tant la sala com l’escenari està il·luminat per força de la llum elèctrica. La sala se veu ocupada per un públic distingit, per lo més selecta de la societat inquera. La decoració de l’escenari és esplèndida. El pintor D. Bartomeu Payeras que l’ha bastida ha demostrat una vegada més el seu geni creador. No li ha donat pel modernisme esburbat que tant avui se n’abusa, però dins un estil conegut presenta vertaderes novetats. La portalada rica i esplèndida, el teló de boca mos ha fet l’efecte veure un parnàs espiritual on santa Cecília brilla dins una glòria misteriosa, en el talons de presó i carrer, les llums estan ben enteses i combinant-les produeixen a l’espectador sorprenents il·lusions de perspectiva... Se posaren en escena els drames ‘Los dos cautivos’ i ‘Tomàs Moro’...”

CA-NOSTRA. Núm. 220, de 4 de gener de 1913

¹ En aquest apartat s’hi inclouen notícies aparegudes a la premsa d’Inca referides tant a l’inici del cinema a Inca, a partir de 1903, com a la creació del Teatre. Les notícies estan ordenades cronològicament.

“Teatre d’Inca

El senyors que formen la Junta del Teatre d’Inca D. Gregori Balaguer, D. Jaume Vidal, D. Joan Alzina, D. Pere Amer, D. Gabriel Guasp, D. Joan Mir i D. Bernat Oliver mos han donada per la seva publicació la llista dels senyors subscriptors a les obligacions a dit Teatre.

Són los següents: Lloaxim Gelabert, Joan Ribas Fluxà, Pere Balle Grau, Miquel Amengual Janer, Bartomeu Fiol Beltran, Antoni Prat Palliser, Antoni Riera Bauzà, Jaume Coll Saurina, Josep Siquier Verd, Bartomeu Verd, Joan Gelabert, Antoni Amer, Pere J. Serra Cortada, Joan Coll, Felip Oliver, Antoni Palliser, Antoni Janer, Jaume Capó, Jaume Ensenyat (aquests per un palco), Pere Cortès Miró (Aquest per 3 butaques) Jaume Enseñat, Cayetano Aguiló, Miquel Beltran, Josep Balaguer Costa, Miquel Aguiló Valls, Gaspar Aguiló Segura, Ignaci Figuerola, Gabriel Salas Ferrer, Llorenç Barceló (Dues butaques), Mateu Dupuy, Antoni Fluxà, Jaume Domenech Llompart, Francesc Melià, Damià Vicens, Joan Buades Domenech, Miquel Pujadas, Francesc Ferrer, Sebastià Gelabert, Pere Mayrata, Jaume Armengol, Llorenç Gomila, Sebastià Aguiló, Mateu Sastre, Antoni Real, Mateu Llobera, Francesc Castañer, Francesc Llabrés, Pere Dupuy, Antoni Fluxà Figuerola, Pere A. Pieras, Josep Pujol, Jaume Domenech Morro, Pere J. Coli, Antoni Juan, Gabriel Cortès.”

CA-NOSTRA. Núm. 225, de 8 de febrer de 1913.

“Projecte de teatre.

Dimarts D. Guillem Reynés, Arquitecte Provincial, passà a Inca per presentar el projecte del Teatre d’Inca a la societat constructora. Mos diuen que el Sr. Reynés s’ha lluit delineant una cosa artística, que dins el seu gènere serà lo millor de Mallorca. La forma general és a imitació del teatre principal de Palma amb butaques amples i palcos espaiosos, tenguent aquest un antepalco com tenen els del Líric de Ciutat.

Demà de capvespre se tindrà a la Casa de la Vila una reunió de subvencionistes amb l’objecte de mostrar-los el projecte i tractar de legalitzar les accions. Les obres se donaran en subhasta pública.”

CA-NOSTRA. Núm. 278, de 27 de setembre de 1913.

“Teatre d’Inca.

Fins ahir no se va fer l’escriptura pública de la societat anònima ‘Teatro de Inca’ i ben aviat se faran la dels accionistes per poder començar les obres de seguida. La causa de la tardança se deu a molteries de tràmit, contra la voluntat dels propietaris.”

CA-NOSTRA. Núm. 310, de 2 de maig de 1914.

“Teatre d’Inca

Les obres del Teatre d’Inca que s’està construint adelanten amb molta rapidesa, de seguir d’aquesta manera l’Empresari el tindrà llest molt abans del temps convingut. El cos de l’escenari ja està cobert i en el frontis de davant ja van a posar-hi les darreres filades, acreditant-se l’empresari d’intel·ligent en la construcció de tal edifici.”

CA-NOSTRA. Núm. 329, de 19 de setembre de 1914.

“Inca progressa... El teatre d’Inca

A Inca també se fa un teatre per una societat de propietaris anomenada ‘Teatre d’Inca’. Però aquest teatre no serà un teatre qualsevol, així, de poble o de saló de societat recreativa, sinó un teatre en gros que podrà compatir amb els millors de Palma, i fins i tot ja s’endevina que llevat del Principal serà el més hermós i garrit de Mallorca. El projecte i direcció són de l’intel·ligent arquitecte D. Guillem Reynés, qui en la distribució no ha deixat una coma perquè resultàs una obra acabada, amb tot el confort i seguretats modernes i que reclamen aquesta casta d’edificis. Té certa configuració amb el Teatre Balear de Palma en lo tall general, però no li assemblarà ni de molt amb el seu harmònic detall. Aquests dies en passarem i el seu aspecte mos causà boníssima impressió per la gallarda i vigorosa ornamentació en què se’l vesteix. Era un gust veure treballar: aquí els fusters enllestien els palcos, allà els paletes posaven els darrers enrajolats, a dalt colles de guixaines i pintors venguts a posta de Barcelona, decoraven el cel-ras i la boca de l’escenari, seguint una notable transformació d’un dia a l’altre. Un gran colisseu a Inca! Les muses, la poesia, el sentiment estètic, l’art i la cultura estan d’enhorabona per tenir a Inca, tan pobra fins ara en manifestacions artístiques, un temple per la seva exhibició i glorificació; Més, ai!, el repertori del teatre modern ens fa por i solament tenim una garantia de que l’art i la literatura no seran profanats en son propi temple que, en el sentit cristià de sos honrats propietaris.”

CA-NOSTRA. Núm. 336, de 7 de novembre de 1914.

“Inauguració del Teatre.

Dia 14 d’aquest mes s’estrenarà el Teatre d’Inca, que és objecte avui de molts d’elogis per la seva magnificència i hermosura. A la funció d’estrena seran convidades les primeres autoritats de Mallorca, perquè realcin amb la seva presència la solemnitat teatral. Ara s’estan gestionant els darrers detalls de la funció i, encara que se topin amb dificultats, se creu que avui mateix quedarà contractada la Companyia d’opereta que dirigeix el Sr. Graniari que tant d’èxit obté a Palma.

Nota de l’Ajuntament. En la sessió de la nit passada el consistori tractà varis temes, entre els quals s’ha de destacar la següent: a proposta del Sr. Capó, també el Consistori tractà de crear un cos de bombers pel servei del Teatre d’Inca, que estaria format pels peons caminers baix la direcció de l’auxiliar de l’arquitecte D. Pere Dupuy.”

CA-NOSTRA. Núm. 337, de 14 de novembre de 1914.

“Inauguració del Teatre nou.

El Sr. President de la societat ‘Teatre d’Inca’, D. Gregori Balaguer, ha tengut l’atenció de convidar-nos, amb atent B.L.M. a la funció d’estrena del teatre que avui vespre se celebrarà, de lo qual en quedam agraïts. Per aquest acte són estades convidades les primeres autoritats de la Província i altres personalitats de relleu, despertant-se molta animació i entusiasme la funció, entre la societat inquera aficionada al teatre. Després de la sortida, partirà un tren d’Inca cap a Palma aturant-se a totes les estacions del trajecte. Alguns propietaris del teatre mos encarreguen que facem públic que en l’escriptura de lloguer a les empreses havien posada una clàusula prescrivint que no hi podien donar funcions immorals.”

CA-NOSTRA. Núm. 338, de 21 de novembre de 1914.

“Inauguració del Teatre d’Inca.

El ‘Correo de Mallorca’ dona compte de l’estrena del Teatre d’Inca amb aquells termes que nos feim nostres, conservant el llenguatge castellà en què està escrit:

‘Atentamente invitados por don Gregorio Balaguer, asistimos a la inauguración del nuevo teatro de Inca, que tuvo lugar el sábado por la noche. El nuevo teatro es, sin duda alguna, dentro de su género, uno de los más bonitos de cuantos existen en la Isla por lo que sus propietarios sienten gran satisfacción. El edificio se halla en uno de los sitios más céntricos de la ciudad; mira a una calle que muy en breve se abrirá al tránsito y comunicará con la de Vidal. La fachada no está terminada todavía. Amplios corredores rodean el patio de butacas. Éstas, que ascienden a doscientas cuatro, son de gusto parecido al de las del teatro Lírico de Palma.

La sala resulta muy artística. El decorado es de tonalidades blancas. Hay seis palcos proskenios y veinte plateas. El antepalco luce adornos que semejan guirnalda, en las que ligeras pinceladas de color oro alteran la unidad de blanco. En el primer piso, donde hay amplio corredor, un anfiteatro circunda la sala. Dicho anfiteatro está separado del público por artística verja. Las dimensiones del escenario son: ocho metros de ancho por once de fondo.

Inmediato al edificio del teatro se construirá otro destinado a café, y la parte opuesta a éste se habilitará para campo de juegos deportivos. El nuevo coliseo es obra del distinguido arquitecto provincial Don Guillermo Reynés, quien ha dado en él una nueva prueba de su talento y buen gusto. A las muchas felicitaciones que por ello ha recibido nuestro buen amigo, unimos la nuestra, muy sincera.

Para la inauguración del nuevo teatro se ha contratado la compañía de opereta de Amadeo Granieri, la cual dará nueve funciones. En la noche inaugural se representó ‘La Princesa del Dollar’, obteniendo la compañía lisonjero éxito.

Al acto habían sido invitadas las autoridades de Palma e Inca. Asistieron el Excmo. Sr. Capitán General acompañado de su señora, el Presidente de la Audiencia don Manuel Gimeno, el Presidente de la Diputación don Ignacio Riquer, el Alcalde de Inca don Pedro Balle y el Juez de Inca don Francisco de Paula Caplin.

Además, vimos a otras muchas personas de Palma que se habían trasladado a Inca para asistir a la inauguración. Los invitados fueron obsequiados con espléndido lunch. El tren extraordinario que salió de Inca después de la función, llegó a Palma más allá de las dos de la madrugada’.”

LA VEU D’INCA. Núm. 14, de dia 3 d’abril de 1915.

“CINE. La societat de propietaris del Teatre d’Inca, ha comprat una màquina de cine de la casa Gaumont que estrenarà anit, dissabte 3 d’Abril, a les vuit i mitja del vespre. L’empresa no ha escatimat res perquè resultàs el més perfeccionat cine de Mallorca, gastant-se unes 8.000 pessetes amb sos aparells necessaris.”

LA VEU D’INCA. Núm. 16, de 18 d’abril de 1915.

“El cine. Dissabte passat s’inaugurà el nou cine. La màquina és la més perfeccionada de Mallorca, no han reparat en fer gastos perquè resultàs estar a l’altura de nostre hermós colisseu. Totes les pel·lícules que s’han tirades són instructives i morals. Dijous començaren les primeres parts de la pel·lícula ‘Cabiria’, verament interessant. Les escenes passen 100 anys abans de la venguda de Jesucrist. Dona una idea de les Guerres Púniques i de les supersticions i atrocitats que es feien

en aquella època en que no se coneixia encara les doctrines de la nostra santa religió. El públic ha correspost assistint a les funcions. Si sempre ho fa així l’empresa, exhibint pel·lícules bones de qualitat i moralitat, mereixerà l’aplaudiment dels veïns d’aquesta Ciutat que, encara gràcies a Déu, volen espectacles morals.

I parlant del cine, nos estranya que els periòdics diaris de Palma, no hagen dit una paraula d’aquesta estrena, fent notar una vegada més, la poca importància que donen a tot lo que se refereix a Inca.”

LA VEU D’INCA. Núm. 47, de 20 de novembre de 1915

“Dijous Bo.

Com cada any la fira del Dijous Bo és estada concurríssima de materials de comerç i firers de tot estament. La Plaça del Bestiar, a pesar de la seva extensió estava plena d’animals porquins i mulars. S’ha confirmat allò que se deia, que els porcs baixarien de preu per l’oferta que se presentaria. Dijous n’hi va haver una gran plaçada de tot pes i se pagaren a 13 i 14 pessetes. Els preus dels altres productes de nostra terra estan estacionats.

Tampoc faltaren al nostre Dijous, divertiments. Al capvespre hi ha haver una novellada de riure que la brusca que va fer, deslluí un poc. El vespre, en el Teatre, se donà ‘La campana de la Almudaina’.”

LA VEU D’INCA. Núm. 76, de 10 de juny de 1916.

“Ahir en el Teatre d’Inca tengué lloc per primera vegada la representació de la pel·lícula ‘Christus’. Avui, de capvespre i al vespre, s’ha tornar a tirar. A les dues primeres representacions la gent treballadora no s’hi tomà, que diguem, a causa de ser dia feiner i no poder perdre sa vetllada degut en el temps en que nos trobam de la sega. El darrer pic que s’ha donada ja hi va haver més concurrència. Aquesta pel·lícula és de lo més interessant i artístic que s’és vist mai en el cine, i la pietat par que embolcalli els personatges que representen la figura de Jesús i els seus. La música que se toca durant l’exhibició és de lo més original i expressiva, resultant una funció suggestiva i emocionant del tot. Ha agradat molt.”

LA VEU D’INCA. Núm. 90, de 16 de setembre de 1916.

“Ahir, en el Teatre d’Inca s’inaugurarà la temporada amb una sèrie de funcions dramàtiques per la Companyia d’alta Comèdia que dirigeix D. Manuel Serrano. Posaran en escena ‘El nido ajeno’ de D. Jacinto Benavente.”

LA VEU D’INCA. Núm. 91, de 23 de setembre de 1916.

“L’Empresa del Teatre d’Inca ha inaugurat la present temporada contractant una companyia dramàtica que dirigeix son primer actor D. Manuel Serrano. Les persones que freqüenten el teatre fan bons elogis de la Companyia per la seva actuació artística i per la seva seriositat en la representació dels personatges, fugint d’aquelles exageracions poc honestes que moltes voltes solen esser les úniques gràcies de certes companyies. En quant a les peces que posen en escena són de los més moderat dins la munió d’obres del teatre modern, si bé encara no satisfan del tot certs arguments que essent realitats de la vida, la seva revelació no convé a la joventut de les famílies cristianes que freqüenten el teatre.

La setmana que ve posaran en escena ‘Intereses creados’ i ‘La ciudad alegre y confiada’ d’en Benavente, quin anunciament ha despert molta especiació a la ciutat per les referències que ha donada la premsa de la seva actuació esglaiadora.

Ja que s'ha començat la temporada en bon èxit i se disposa d'una companyia de bona llei. La Veu d'Inca, recollint els desitjos de cert públic del teatre, s'atreveix a aconsellar a l'Empresa i a la mateixa colla de dramàtics, que posin en escena les obres dels germans Quintero, que a més de ser obres d'art la moral no hi queda mal parada, tenguent l'avantatge de la novetat, ja que a Inca no són conegudes ja que no recordam que les hagin donades mai i això, fa creure que la seva adopció seria un èxit de donaria bons rendiments.”

3. Documentació de l'arxiu Gabriel i Miquel Pieras (Mallorca)

Document 1

El president de la Junta de Propietaris del Teatre d'Inca dirigeix la següent petició al batlle, es conserva la llengua castellana en què està escrit:

“D. Gregorio Balaguer, vecino de esta ciudad, con cédula personal de 9ª clase nº. 4.255, domiciliado en la Calle Mayor nº 6 y 8 a V.S. expone:

Que como presidente de la junta de propietarios constituída para la construcción de un Teatro en esta ciudad, en terrenos que lindan con las calles de Martín Médico y de los Huertos, tiene la honra de presentar los oportunos planos inscritos por el arquitecto de Palma D. Guillermo Reynés.

Por lo tanto, con el debido respeto, suplica que previos los trámites que señala la ley, se sirva concederle el indispensable permiso para llevar a la práctica dicha obra.

Gracia que se promete de la rectitud de V.S. y lo recibirá a favor.

Inca 2 de Mayo de 1913. El Presidente de la Junta, Gregorio Balaguer. El Arquitecto, Guillermo Reynés”.

Document 2

Plenari corresponent, extret de l'Arxiu Històric Municipal d'Inca. Govern. Actes de sessions (1911-1913). Núm. prov. 1385. Es conserva el llenguatge castellà en què està escrit:

“...Siendo las ocho de la noche del día 2 de Mayo de mil novecientos trece se reunió el Ayuntamiento bajo la presidencia del Sr. Alcalde D. Antonio Ramis con los señores concejales que al margen se expresan... D. José Pujol y D. Pedro Balle. El Secretario, D. José Siquier.

...Fueron presentados los planos para edificar un teatro en esta ciudad proyectados por el Arquitecto D. Guillermo Reinés los cuales fueron aprobados, acordándose remitirlos al Exmo. Sr. Gobernador para que les otorgue la aprobación definitiva”.

Document 3

Dia 16 de setembre de 1913 arriba la contesta del Govern Civil de la Província adreçada al Sr. Batlle, es conserva el llenguatge castellà en què està escrit:

“Adjunto devuelvo a V. el proyecto de Teatro de que se trata de concluir en esta ciudad acompañando copia del informe emitido por la ponencia que se nombró para su estudio al pasarlo a informe de la Junta de Teatros, debiendo significarle que con las modificaciones de referencia queda aprobado el proyecto.

Dios gue. a V. muchos años. Palma 16 de Septiembre de 1913. Firmado, el Gobernador”.

Document 4

Dies després, el batlle d'Inca rep una segona contestació del Sr. Governador, amb el mateix llenguatge en què està escrit:

“Los que suscriben, designados por la Junta de Teatros como ponentes para informar el proyecto de Teatro para la ciudad de Inca, presentado a este Gobierno Civil en solicitud para su construcción, han examinado con el interés que el caso exige dicho proyecto, habiendo formado el juicio que a continuación se expresa: Consta el proyecto presentado de dos documentos que son Memoria explicativa y Planos. La memoria tras algo de historia del Teatro, explica su forma y distribución y defiende el proyecto, queb tal es su misión. Los planos constan de de seis hojas, tres plantas y tres alzados. La distribución en planta baja nos parece acertada y consta de bastantes salidas que garantizan en lo posible las vidas de los espectadores. La distribución en planta principal nos parece bie, pero nos parecería mejor si hubiera un paso intermedio en la gradinata. Este paso intermedio lo mismo podría colocarse junto a las columnas que detrás de la primera fila o delantera. También sería conveniente, pero eso lo dejaremos a la discreción del autor del proyecto, pues altera algo el proyecto, dar más importancia al desaloje de dicha gradería, ya aumentando el ancho de las escaleras ya prolongando los principales. Lo demás, a nuestro juicio, reúne buenas condiciones, pues aunque no e sposable apreciar todos los detalles, hay que suponer que estos se sujetaron al Reglamento de Teatros. Con lo dicho y esperando que la inspección final compruebe haberse cumplido el Reglamento de Teatros, creemos que puede accederse a lo solicitado. Esto es parecer de los que suscriben. Palma 1º de Septiembre de 1913. Gaspar Bennássar. Bernardo Calvet. Excmo. Sr. Presidente de la Junta Provincial de Espectáculos. *Es copia. El Gobernador”.*

Document 5. Resum

Condicions sota les quals s'han emès cent subvencions per a l'edificació d'un teatre en aquesta ciutat. Són 13 les condicions. 1ª. Cada subvenció és de 375 pessetes... 2ª. Els subscriptors que no paguin podran ser demandats judicialment... 3ª. Els drets dels subvencionistes seran personals i transferibles... 4ª. Els subvencionistes tendran dret a ocupar una butaca, tan sols hauran de pagar l'entrada general... 5ª. Les butaques seran sortejades entre els subvencionistes... 6ª. Els subscriptors a cinc subvencions tendran dret a una llotja, sense entrada i a la seva elecció o per sorteig... 7ª. L'amortització es durà a terme per sorteig... 8ª. Els propietaris de llotges i butaques tenen facultat per alienar-los... 9ª. Una vegada efectuat el pagament de tots els terminis, es donarà al subvencionista el títol definitiu... 10ª. Les citades accions quedaran garantides, per tot el seu valor, amb hipoteca sobre el solar i edifici... 11ª. Una vegada construït l'edifici quedarà assegurat en Societat respectable, per tot el seu valor... 12ª. En espectacles en els quals s'usi tot o part del pati de butaques, els subvencionistes tendran dret a una localitat preferent... 13ª. El subscriptor a més d'una subvenció tendrà dret a triar la butaca junt a la primera...

Inca, 28 de setembre de mil nou-cents tretze.

El president: Gregori Balaguer.

El secretari: Pere Amer.

Document 6

“a) Sociedad Anónima Teatro de Inca.

Los Sres. de la sociedad “Teatro de Inca” tienen el gusto de invitarle a la reunión de subvencionistas que tendrá lugar el próximo domingo en la Casa Consistorial de esta ciudad a las ... de la tarde.

Inca, 6 de Febrero de 1913.

El Secretario: Pedro Amer

b) Teatro de Inca. Habiendo empezado las obras del nuevo Teatro, en cumplimiento de lo que previene la condición primera de las referidas subvenciones, se le participa que desde el día quince al treinta de los que cursan se cobrará el primer plazo, pudiendo V. hacerlo efectivo al presentarle en su domicilio el recibo, el cobrador.

Inca, 1 Noviembre de 1913.

El Secretario: Pedro Amer”.

Document 7. Resum

Distribució de llotges i butaques:

Dia 10 d’octubre de 1914 es varen reunir els senyors propietaris i els subvencionistes que tenen dret a butaca de pati. Es va procedir al seu sorteig. Els *palcos* serien dels propietaris. En podem veure un parell d'exemples:

Al Sr. Pedro Mayrata Fiol, que és posseïdor de la subvenció número 25, li va correspondre la butaca número 18 de la fila 3ª; al Sr. Miquel Esteva Llompart, amb la subvenció número 22, li va correspondre la butaca número 5 de la fila 5ª; al Sr. Jaume Domenech Morro, amb les subvencions números 24 i 48, les butaques números 6 i 8 de la fila 2ª.

Document 8. Resum

Llista de subvencionistes per ordre de talonari que tenen dret a llotja platea, amb el número de la subvenció, nom del subvencionista i número de la llotja.

NÚMEROS DE LES SUBVENCIONS	NOMS DELS SUBVENCIONISTES	NÚMERO DE LLOTJA
1, 2, 3, 4 i 5	Sr. Joaquim Gelabert Massip.	9
6 i 7. 8, 9 i 11	Sr. Bartomeu Trias Roig i Sr. Pere Balle Grau.	6
10, 12 i 13. 14 i 15	Sr. Sebastià Amengual Vallespir i Sr. Esteve Ribas Borràs.	8
16, 17, 18, 19 i 20	Sr. Joan Gelabert Beltran, Sr. Bartomeu Verd Amengual, Sr. Josep Siquier Verd. Sr. Antoni Amer Sastre i Sr. Pere J. Serra Cortada.	7
30, 31, 54, 55 i 51	Sr. Gabriel Cortès Miró i Sr. Gabriel Cortès Miró.	13
66, 67 i 68. 69 i 70	Sr. Jaume Coll Saurina i Sr. Antoni Prat Palliser i D. Antoni Riera Bauzá.	15
71 i 72. 73 i 74. 75	Sr. Miquel Amengual Janer, Sr. Bartomeu Fiol Beltran i Sr. Joan Fiol Beltran.	5

Document 9. Resum

b) Llista de subvencionistes que tenen dret a butaca de pati:

Pere Mayrata Fiol, Miquel Esteva Llompart, Antoni Joan Garau, Jaume Domenech Morro, Gaspar Aguiló Segura (2), Damià Vicens Corró, Miquel Ferragut Ramis, Miquel Pujadas Ferrer, Miquel Aguiló Valls, Bernat Aguiló Valls, Llorenç Nicolau Fiol, Andreu Aguiló Forteza, Pere J. Coll Muntaner, Antoni Rotger Calafat, Pere J. Perelló Rosselló, Mateu Llobera Balaguer, Gabriel Salas Ferrer (2), Bartomeu Payeras Ferrer, Francesc Ferrer Moragues, Sebastià Gelabert Oliver, Dª Joana Real Torrens, Sebastià Serra Miralles, Gaietà Aguiló Pomar (2), Fafel Ramis Amengual, Joan Miró Pomar, Francesc Melià Ferrer, Maties Pujadas Ferrer, Marià Morell Verd (2), Gabriel Martorell Beltran, Nicolau Campaner Capó, Jaume Enseñat Alonso (2), Josep Balaguer Costa (2), Jaume Domenech Llompart, Joan Buadas Domenech, Miquel Fuster Fernández-Cortés, Llorenç Gomila Amengual, Pau Sastre Amer, Jaume Armengol Pascual, Miquel Beltran Planas, Jaume Beltran Planas, Antoni Fluxà Figuerola, Francesc Llabrés Fornés, Josep Pujol Martorell, Joan Barceló Llambías, Francesc Castañer Mulet, Bartomeu Cabrer Figuerola, Jaume Capó Mateu, Joan Coli Pujol, Antoni Palliser Martorell, Felip Oliver Oliver, Antoni Janer Domenech, Pere Amer Munar (ho traspassà a Jaume Cortès Valls), Antoni Balle

Fiol, Jordi Llobera Ramis, Mateu Sastre Servera, Joan Beltran Martorell, Jaume Domenech Morro, Francesc Valls Forteza, Antoni Fluxà Ramis, Ramon Prats Prats, Llorenç Coll Homar (2) i Josep Aguiló Valls.

33 subvencions amb dret a *palco*.

69 amb dret a butaca.

Total: 102 amb 80 subvencionistes.

Document 10

“*Venta de terrenos junto al Teatro.*

En la ciudad de Inca, día 18 de Agosto de 1916, reunidos los señores que al margen se expresan (No hi cap nom al document, que diu és una còpia de l’original) bajo la presidencia de D. Gregorio Balaguer, se acordó por unanimidad la venta de la casa y porción de terreno que miden en junto, 19 destres por precio de 11.500 pesetas a D... Facultando al Presidente D. Gregorio Balaguer para que en nombre de la Sociedad otorgue escritura privada de promesa de venta de la indicada casa y porción de corral a favor de dicho... No habiendo más asuntos de que tratar se levantó la sesión.

D. Gabriel Guasp Alzamora recibió las llaves de la casa del Teatro de Inca, que la tiene alquilada el día 1º de Noviembre de 1915 y las entregó al comprador D... el día 15 de Octubre de 1916”.

Document 11. Resum

Pagaments i entrades de l’any 1915:

1. Dies 10 i 11 d’abril, tarda i nit.

Taquilla: 215 butaques a 0,15 són 32,25 pessetes. 27 amfiteatre. A 0,10, són 2,70. 7 *paraíso delantera* a 0,5, són 0,35. 539 entrades general, a 0,20, són 107,80. 264 mitges entrades, a 0,10, són 26,40. Total: 169,50 pessetes.

Pagaments els mateixos dies: operador del cine Joan Coll, 10 ptes. Pianista, Sr. Rotger, 6. Porter, 2. Repartidor de programes, 3. Dos acomodadors, 2. Arreglar el piano del Sr. Rotger, 3. Treballs extraordinaris de Joan Coll, 5. Impresos segons factura 15 d’abril de 1915, 41,50. Total: 72,50 pessetes.

2. Taquilla 15 d’abril, 145,10 pessetes. Dia 17 d’abril, 121,45. Dia 18, capvespre i vespre, 129,45 i 134,90. Total, 530,90 pessetes. Pagaments mateixos dies: 60 % per a la pel·lícula *Cabiria*, 318,55. 40 % per a l’empresa, 212,35. Operador cine Joan Coll, 15. Acomodadors, 6. Pianista Sr. Rotger, 8. Porter, 3. Repartidor de programes, 3. Dos programes cine de F. Martí, 60. Sumen 95 pessetes. Queda un guany de 117,35 pessetes.

3. Taquilla del capvespre de dijous de dia 13 de maig de 1915: 31 butaques a 0,15, 4,65 pessetes. 9 d’amfiteatre a 0,10, 0,90. 11 de davantera de paradís, a 0,5, 0,55. 94 entrades generals, 18,80. 207 mitges generals, 20,70. Total, 45,60 pessetes. Taquilla de la nit del dijous del 13 de maig de 1915: 165 butaques, 24,75. 16 d’amfiteatre, 1,60. 17 de paradís, 0,85. 365 entrades generals, 73. 86 mitges generals, 8,60. Total: 108,80 pessetes. Taquilla del dissabte 15 de maig de 1915: 43 butaques, 6,45. 1 d’amfiteatre, 0,10. 146 entrades generals, 29,20. 74 mitges generals, 7,40. Total: 43,10 pessetes. Taquilla del capvespre de diumenge dia 16 de maig de 1915: 1 *palco*, 1,50 pessetes. 25 butaques, 3,75. 11 d’amfiteatre, 1,10. 5 de paradís. 0,25. 65 generals, 191 mitges, 19,10. Total: 38,70 pessetes. Taquilla nit del diumenge de dia 16 de maig de 1915: 2 *palcos*, 3. 128 butaques, 19,20. 13 d’amfiteatre, 1,30. 2 de paradís, 0,10. 288 entrades generals, 57,60. 84 mitges generals, 8,40. Total: 89,60 pessetes. Pagaments de

les funcions dels dies 13, 15 i 16: 3 funcions d'operador cine, 15. 3 porters, 3. 3 repartidors, 3. Pianista, 10. Acomodadors, 8,50. Impresos, 10,50. 9 operador motor Mayrata, 13,50. Total: 63,50 pessetes.

4. Resum del 13, 15 i 16 de maig de 1915. Entrades: capvespre de dia 13, 45,60. Nit del mateix dia anterior, 108,80. Dia 15, 43,15. Capvespre de dia 16, 38,70. Vespre de l'anterior, 89,60. Total: 325,85 pessetes. 50 % pel·lícula *Mujer heroica* i altres, 162,90. Despeses: 63,50. Líquid dies 13, 15 i 16 de maig, 99,42. Líquid dels dies 6,8 i 9 de maig, 64,90. Suma i import del taló núm. 807, 164,32 pessetes.

5. Capvespre del 18 de novembre (Dijous Bo). Cine, 38,80 pessetes. Taquilla nit del Dijous Bo. Es representà un drama: 163 butaques pati a 1,25, 203,75. 67 butaques d'amfiteatre a 1 pesseta, 67,78 a la segona fila de l'amfiteatre, 58,50. 80 davanteres del paradís, 48. 4 *palcos*, 16,50. 407 entrades generals, 203, 50. 117 entrades mitges general, 35,10. Suma: 637,80 pessetes. Entregades al Sr. Joan Moner el seu rebut, 318. Diferència 380,80 pessetes. Taquilla del capvespre de diumenge de dia 21 de novembre de 1915, 67,25. Taquilla del vespre del dia citat anteriorment, 70,75. Total: 138 pessetes. Pagaments dels dies 18 i 21 de novembre de 1915. A l'operador del cine Coll, 10. Maquinista del motor, 3. Porter, 2,50. Avisador o repartidor, 4,50. Pianista i orquestra, 47. 4 acomodadors, 5,75. Taquiller, 5. A Duran per impresos, 14. Bomber, 1. Per als tramoistes, 15,50. Sumen: 88,25. Total entrades, 138. Total sortides, 88,25. Diferència, 49,75 pessetes.

6. Funcions de l'il·lusionista Mayeroni els dies 25, 27 i 28 de novembre de l'any 1915. Taquilla de dia 25, 60 pessetes. De dia 27, 37 pessetes i de dia 28, 70 pessetes. Total entrades, 167 pessetes. Pagaments per dites funcions: al porter, 4,50. Al repartidor, 12. A 4 acomodadors, 9. A l'orquestra, 36. Total: 61,50 pessetes. Suma i segueix (full a part). A l'electricista, 7,50. Al maquinista, 22,50. Al taquiller, 7,50. Rebut de la impremta, 20. Bomber, 3. Joan Coll, 10. Total: 132 pessetes.

Document 12

Inventari del Teatre d'Inca.

12 cadires per a l'orquestra. 102 cadires per a llotges i avantllotges. 6 cadires de noguer amb seient imitació pell. 12 cadires amb reixadet de Viena. 2 balancins. 1 sofà. 1 cadira giratòria per al despatx. 2 cadires aplegadisses imitació noguer. 2 cadires de fusta ordinària. 2 tauletes rodones de Viena. 2 tabulets alts de noguer per posar-hi cossiols. 66 cadires ordinàries de bova. Un penjador de peu de Viena. 4 tabulets ordinaris. 24 penjadors de 7 braços cada un. 7 penjadors de 10 braços cada un. 4 penjadors de 13 braços cada un. 2 penjadors de 4 braços de metall cada un. 9 miralls. 2 taules. 1 raspall. 1 impremteta Cautchón. 1 escrivania. 1 timbre amb peu de marbre. 14 ribelles esmaltades. 1 guitarra sense cordes. 1 maleta de viatge imitació pell. 1 gàbia per a ocells. 1 campaneta de mà. Roba vermella per posar a l'escenari. 2 peces de 2 escalons d'1 metre de llargària. 2 peces de 2 escalons d'1 metre i 25 centímetres. 1 escala de 3 escalons d'1 metre. 2 tarimes de 4 metres de llarg per 45. Bocins solts de fustes. 1 decoració sala despatx composta de 7 peces amb cel ras amb el seu barnillatge, o sigui, muntada. 1 decoració sala Gabelinos composta igual que l'anterior. 1 decoració Malvaloca, sala blanca composta per 2 sales laterals, fòrums i bambalines muntada igual que les anteriors. 1 decoració sala roja amb 7 peces barnillatge. 1 decoració Clarasol composta de 2 peces laterals, 1 rompiment, fòrum i bambalines muntades com les anteriors. 1 decoració 1r acte vora el magatzem, composta de 9 peces amb el seu barnillatge, o sigui muntada. 1 decoració 2n acte vora el magatzem composta de 13 peces. 1 decoració Gallina composta de 13 peces. 1 teló Grand Hotel. 1 teló 3 finestres. 1 teló jardí petit, que s'ha ampliat. 1 teló jardí amb un areoplà. 1 sòtil. Tela per a balcó. Alguns bocins solts de decoracions. Paper per adobar decoracions. Enllumenat complet de tot el pati de

butaques, públic, preferència o amfiteatre, corredors, avantllotges i altres dependències, bateria de l'escenari amb un enllumenat penjat de l'escenari on mancaven una tercera part de bombetes, 53 làmpades a l'escala de la porta d'entrada, en el centre del pati una bombeta de 1.000 bugies de mig watt. 1 decoració de tela del pintor Sr. Francesc Olives de Mahó, de dues cares, 1 fòrum, 2 laterals, 1 sòtil i 5...

4. Conclusions

- Amb aquesta comunicació s'ha intentat donar a conèixer el Teatre d'Inca mitjançant la premsa local i la documentació pròpia.
- La informació que aporta la premsa local dóna molta importància a la moralitat dels espectacles que es varen anar realitzant en el Teatre. Aquesta és una característica molt pròpia de la premsa que publica Miquel Duran, sovint més preocupat perquè les obres de teatre o les pel·lícules transmetessin només els valors propis de la moral catòlica.
- Les gestions burocràtiques per obrir al públic el Teatre foren nombroses i importants.
- Coneixem el nom i llinatges dels subvencionistes i s'observa, amb un primer visionat, que la majoria eren membres de la nova burgesia que sorgeix amb el creixement econòmic de principi del segle XX.
- La part econòmica d'entrades i sortides dineràries, malgrat que resumides, donen molta informació dels preus del moment, sobretot pel que fa referència a preu d'entrades i salaris del personal que treballa directament en el funcionament del Teatre.
- S'aporta una abundant documentació de tots els ormejos que hi havia a un teatre de principi del segle XX.
- L'obra de l'arquitecte Sr. Reynés comprovam que és molt interessant pel moment, i intenta imitar altres teatres de Palma.

Documentació

- Premsa: Arxiu Gabriel i Miquel Pieras. Inca-Mallorca.
- Arxiu Històric Municipal d'Inca.
- Temes específics sobre el Teatre d'Inca: capsa Teatre d'Inca. Arxiu Gabriel i Miquel Pieras. Inca-Mallorca.

Taquilla: Dies 13-17, 18 Abril 1915			Gastos: Dies 13-17, 18 Abril 1915		
Abril	13	148.40		Operador Cine Juan Coll	10
"	14	121.45		Acomodadores	6
"	16 Maide	129.48		Pianista Sr. Notjes	12
"	17 Maide	134.90		Portero	8
		530.90		Repartidor del programa	3
				Desprograma Cine F. Mont	60
				Suma	99
		6 qts para Cabinia			
		40 p's " empresa			
		Gastos			
		Liquidat			
		117.35			

D. Gregorio Palacios, vecino de esta ciudad, con cédula personal de 92 años de edad, domiciliado en la calle Mayor núm. 6 y 8, a. N. S. atentamente expone:

Que como presidente de la Junta de propietarios constituida para la construcción de un Teatro en esta ciudad, en terreno que linda con las calles de Martín de la Cruz y de los Huertos, tiene la honra de presentar los oportunos planes, elevados por el arquitecto de Palma D. Guillermo Reynés.

Por tanto, con el debido respeto, suplico que, previos los trámites que señala la ley, se sirva concederle el indispensable permiso para llevar a la práctica dicha obra.

Opongo que se prometa de la autoridad de A. L. y lo recibirá a favor.

Inca 2 de Mayo de 1913

El Presidente de la Junta El Propietario
Gregorio Palacios Guillermo Reynés

Yo Manuel Presidente del Ayuntamiento de Inca

SOCIEDAD ANÓNIMA «TEATRO DE INCA»

Los Sres. de la Sociedad «Teatro de Inca», tienen el gusto de invitarle a la reunión de subvencionistas que tendrá lugar el próximo domingo en la Casa Consistorial de esta ciudad a las.....de la tarde.

Inca 6 Febrero 1913.

EL SECRETARIO,
PEDRO AMER

Sr. D. .....

TEATRO DE INCA

Habiendo empezado las obras del nuevo Teatro, en cumplimiento de lo que previene la condición primera de las referidas subvenciones, se le participa que desde el día quince al treinta de los que cursan se cobrará el primer plazo, pudiendo V. hacerlo efectivo al presentarle en su domicilio el recibo, el cobrador.

Inca 1 de Noviembre de 1913.

EL SECRETARIO,

Sr. D. .....

Guillermo Reynés y Font
Arquitecto

PROYECTO

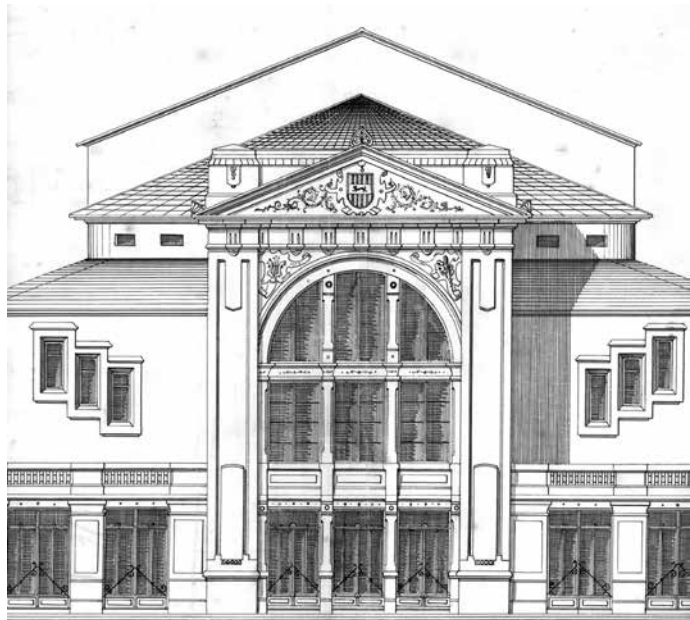
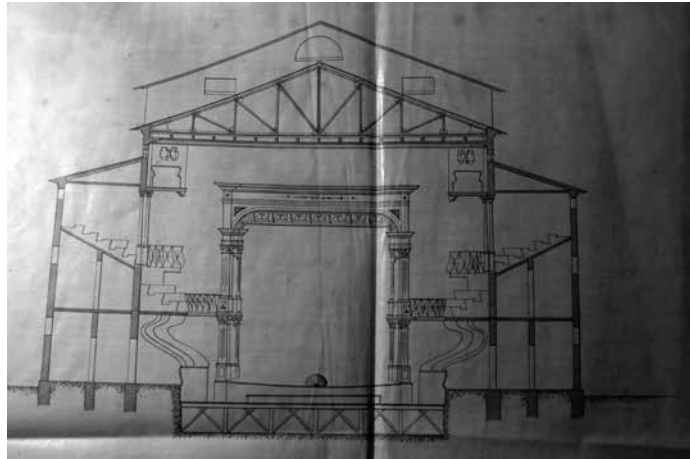
De

TEATRO
para la ciudad de

INCA

Año de 1913

Una anàlisi de la festa de sa Pota del Rei

XIV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Aina M. Escobar Sánchez

Emili Menasalvas Bonnín

1. Presentació i motivacions de la comunicació

Els comunicants som dos inquers de formació humanística: Aina Escobar és llicenciada en Història de l'Art per la UIB (2012) i Emili Menasalvas Bonnín és llicenciat en Filosofia, també per la UIB (2013).

Com a joves inquers, vam assabentar-nos de la festa de la qual és objecte la present comunicació, i que ens va arribar a oïdes com a “festa de moros i cristians a Inca”. Aquest fet ens va sobtar a ambdós, ja que cap no teníem constància d'un fet similar a la nostra ciutat, per la qual cosa, amb la curiositat natural que ens caracteritza, en la posada en comú de les impressions sorgides, vam decidir investigar-ne una mica més a fons.

Des d'un primer moment, la festa ens va semblar un tant fora de lloc, però considerarem necessària una tasca d'informació, processament, anàlisi i reflexió per fonamentar les opinions que n'havien sorgit al respecte.

2. Documentació

Així doncs, vàrem decidir que la primera passa a realitzar era una recerca documental. Teníem clar que, tractant-se d'una festa novella, no trobaríem gran quantitat d'informació, però tot i així vam arribar a bon port.

Per obtenir la “versió oficial” de la festa (la qual s'explicarà més amb detall a apartats posteriors), denominada institucionalment com a Festa de sa Pota del Rei, vam acudir als programes de festes patronals de Sant Abdon i Sant Senén, marc de celebració de la festa.¹

¹ Vegeu programes de festes de Sant Abdon i Sant Senén de l'any 2008, data de la primera edició de la festa, fins al 2013, cinquena edició.